

Türkiye’de IMF İstikrar Politikalarının Etkileri: 1987-2023 Dönemine İlişkin Ampirik İnceleme

Hande AKSÖZ YILMAZ*

Onur GÜRLER**

Alişan ÖZDEMİR***

Özet

Ekonomide istikrarın sağlanmasında pek çok makro iktisadi değişkenin etkisi söz konusudur. Türkiye ekonomisinde bu ekonomik istikrar çoğunlukla fiyat istikrarı, istihdam ve dış ödemeler dengesinin istikrarı olarak şekillenmektedir. Türkiye ekonomisinin enflasyon ve ödemeler dengesi krizi gibi nedenlerle IMF ile olan yakın ilişkileri ve yapılan pek çok anlaşmanın olması bu çalışmanın temel konusudur. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de IMF istikrar politikalarının 1987-2023 dönemindeki etkilerini incelemektir. “Türkiye’de 1987-2023 döneminde IMF istikrar politikalarının fiyat istikrarı ve ekonomik büyüme üzerindeki etkileri ne olmuştur” sorusunun yanıtı için ARDL yaklaşımından faydalanılmıştır. ARDL modelinden elde edilen bulgulara göre, faiz oranı ekonomik büyümeyi ve fiyat istikrarını negatif yönde etkilemektedir. Reel döviz kurunun ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitif iken, fiyat istikrarı üzerindeki etkisi negatiftir. Yurtiçi toplam kredilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi negatif iken, fiyat istikrarı üzerindeki etkisi pozitif yöndedir. Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG)’nin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi negatif olurken, fiyat istikrarı üzerindeki etkisi pozitifdir.

Anahtar Kelimeler: IMF İstikrar Politikaları, Türkiye’de İstikrar Politikaları, IMF.

The Impact of IMF Stabilization Policies in Türkiye: An Empirical Analysis of the Years 1987-2023

Abstract

While emphasizing the stability of macroeconomic variables in ensuring economic effect in the field of economics, the economic stability in the Turkish economy is primarily shaped by price stability, employment, and the balance of payments. The essential theme for this study is the strong connection between the Turkish economy and the IMF, as well as the numerous agreements generated, due to reasons such as inflation and balance of payments crisis. The aim of this study is to examine the effects of IMF stability policies in Türkiye during the period of 1987-2023. The answer to the question "What are the effects of IMF stability policies on price stability and economic growth in Türkiye during the period of 1987-2023?" has been obtained using the ARDL approach. According to the findings obtained from the ARDL model, the interest rate has a negative impact on economic growth and price stability. The impact of the real exchange rate on economic growth is positive, but its impact on price stability is negative. The

* Doç. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, hande.yilmaz@ahievran.edu.tr, ORCID: [0000-0002-1115-7535](https://orcid.org/0000-0002-1115-7535)

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İktisat ABD, onrglr1703@gmail.com, ORCID: [0009-0003-5588-9361](https://orcid.org/0009-0003-5588-9361)

*** Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İktisat ABD, ualisan40@hotmail.com, ORCID: [0009-0002-3457-4654](https://orcid.org/0009-0002-3457-4654)

impact of domestic total credits on economic growth is negative, but its impact on price stability is positive. The impact of Public Sector Borrowing Requirement (PSBR) on economic growth is negative, but its impact on price stability is positive.

Keywords: *IMF Stabilization Policies, Stabilization Policies in Türkiye, IMF.*

1. Giriş

Ekonomideki dengesizliklerin giderilmesi ve ekonominin istikrara kavuşturulması amacıyla öngörülen, planlanan ve uygulanan politikalar istikrar politikaları kapsamında değerlendirilmektedir. Ekonomik istikrarsızlıkların pek çoğu makroekonomik göstergelerdeki arzu edilmeyen gelişmeler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ülkeler ödemeler bilançosu dengesizlikleri, artan enflasyon, döviz darboğazları, artan kamu harcamaları, işsizlik ve ekonomik büyümedeki yavaşlama gibi makro göstergelerin bozulmasıyla istikrar politikalarına ihtiyaç duymaktadır.

IMF ve Türkiye arasındaki ilk görüşmeler, Türkiye’nin 1950’li yıllardan itibaren başlayan dışa açılma ve liberalleşme eğilimleri neticesinde olmuştur. Türkiye’de, fiyat istikrarının sağlanması, ödemeler dengesinin sürdürülebilirliği ve ekonomik büyüme gibi konuların her dönemin en önemli alt başlıkları olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Türkiye ekonomisinin enflasyon ve ödemeler dengesi krizi gibi nedenlerle IMF ile olan yakın ilişkileri ve yapılan pek çok anlaşmanın olması bu çalışmanın ana temasını şekillendirmektedir. Buradan hareketle, bu çalışmanın araştırma sorusu “Türkiye’de 1987-2023 döneminde IMF istikrar politikalarının fiyat istikrarı ve ekonomik büyüme üzerindeki etkileri ne olmuştur” biçimindedir.

Bu çalışmanın amacı Türkiye’nin 1987-2023 döneminde IMF istikrar politikalarının etkilerinin çeşitli iktisadi göstergeler ile ekonomik büyüme ve fiyat istikrarı üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Bu amacı takiben çalışmanın hedefleri şu şekildedir: i. IMF istikrar politikalarının genel özelliklerinin açıklanması ve değerlendirilmesi, ii. IMF istikrar politikalarının ülke ekonomileri ve Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerini araştırıp

analiz eden literatürün değerlendirilmesi, iii. Türkiye ekonomisi üzerindeki IMF istikrar politikalarının ARDL yaklaşımı ile modellenmesi ve tahmin edilmesidir. Türkiye’de IMF istikrar politikalarının etkilerinin incelenmesi noktasında ekonomik büyüme ve fiyat istikrarı açıklanan değişken olarak iki ayrı ARDL modeli oluşturularak tahmin edilmiştir. Modelin açıklayıcı değişkenleri ise faiz oranları, toplam yurtiçi krediler, Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG) ve reel döviz kurudur. Modeldeki bağımsız değişkenlerin belirlenmesinde IMF’nin istikrar reçetelerinde yer alan hedef gösterge değişkenler dikkate alınmıştır. Değişkenler arasındaki kısa ve uzun dönem ilişkinin ortaya konulmasında ARDL yaklaşımına dayalı eş bütünleşme analizi yapılmıştır.

Çalışmada öncelikle IMF istikrar politikalarının genel özellikleri gelişmekte olan ülkeler açısından ele alınmıştır. Türkiye’nin IMF ile olan ilişkilerinin şekillendiren dinamikler ve yaptığı anlaşmalar değerlendirilmiştir. Daha sonra IMF istikrar politikalarını inceleyen iktisadi literatür, Türkiye’yi ele alan çalışmalar başta olmak üzere değerlendirilmiştir. Yöntem, model ve veri kaynaklarının tanıtılması, kurulan ARDL modelinin tahmin edilmesi, bulguların ortaya konulması ile çalışma sonlandırılmıştır.

2. IMF İstikrar Politikaları

IMF destekli istikrar politikaları; sıkı para ve maliye politikası, özelleştirme politikası ve sermaye piyasasının liberalleştirilmesi gibi üç ana başlık çerçevesinde değerlendirilmektedir. Ekonomiyi dengeye getirecek bu politikalar arz ve talep yönlü stratejileri ve uygulamaları içermektedir. Ekonomideki fazla talep baskısının azaltılması için para ve maliye politikaları uygulanabilmektedir. Buradaki nihai amaç talep fazlasının ortadan kaldırılması yoluyla enflasyonun ve ödemeler dengesindeki

AKSÖZ YILMAZ, H., GÜRLER, O. ve ÖZDEMİR, A. “Türkiye’de IMF İstikrar Politikalarının Etkileri: 1987-2023 Dönemine İlişkin Ampirik İnceleme”

bozulmanın kontrol altına alınmasıdır (Bahçeci, 1997). Reel mal ve hizmet hacminin artırılmasını hedefleyen arz yönlü politikalar ise ekonomideki üretim kapasitesinin ve verimliliğin artırılmasını amaçlamaktadır. Arz ve talep yönlü politikalar çoğunlukla birbirinin tamamlayıcısı olarak uygulanmaktadır. Nitekim talep azaltıcı politikaların ortaya çıkaracağı deflasyonist etkiler, arz yönlü politika uygulamaları ile tamamlanabilmektedir (Khan ve Knight, 1982).

Sıkı para ve maliye politikaları adı altında arz ve talep yönlü istikrar uygulamaları, ekonominin genel makro dengesini sağlamayı hedefleyen Ortodoks istikrar politikaları kapsamındadır. IMF istikrar politikaları Neoklasik ve Monetarist yaklaşımları temel alan ortodoks istikrar politikalarını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, ortodoks bir istikrar politikası çoğunlukla sıkı para ve maliye politikalarının uygulanması, enflasyonun düşürülmesi, dış ticaret engellerinin ortadan kaldırılması, kamu harcamalarının azaltılması, kamu gelirlerinin artırılması, para arzının daraltılması gibi önlemleri içermektedir (Beckerman, 1992). Enflasyonun kontrol altına alınmasında gelirler politikası yoluyla, ücret ve fiyat kontrolleri gibi politika adımları heterodoks istikrar politikası kapsamında olup, enflasyonun hızla düşürülmesini hedeflemektedir.

IMF, enflasyonun kontrol altına alınmadığı ve ödemeler dengesi krizi yaşayan ekonomilere borç vermek ve yardımcı olmak karşılığında, bu ülkelerden bir takım koşul ve performans hedeflerini kabul etmesini beklemektedir. Bu koşulları kabul eden ülkeler ile IMF arasında stand-by anlaşması imzalanmaktadır ve dış kredi sağlanmaktadır. IMF'nin asıl amacı ekonomide ödemeler dengesi sorunlarının giderilmesi ve enflasyonun kontrol altına alınmasıdır. Bu amaç ile bağlantılı olarak IMF'nin ülkelerden talep ettiği performans hedeflerinin başlıcaları şu şekilde sıralanabilmektedir: i. Merkez Bankası rezervlerinde minimum artış hedefi, ii. Kamu kesiminin iç ve dış borçlanmasının sınırlanması hedefi, iii: GSYİH hedefi, iv: Kur hedefi, v: Enflasyon hedefi, vi: KKBG hedefi, vii: Cari dengenin sağlanması hedefidir (Bahçeci, 1997).

IMF istikrar politikaları; Kur Politikaları, Maliye Politikaları, Para Politikaları ve Ticaret Politikaları olarak sınıflandırabilmektedir.

Kur Politikası; Devalüasyon ile nispi fiyat yapısının değiştirilmesi ve böylelikle kaynak dağılımının yeniden düzenlenmesi, ihracatın artırılması, ödemeler dengesindeki bozulmanın giderilmesi, reel gelirin ve harcamaların azaltılarak talep fazlasının azaltılması amaçlanmaktadır. IMF istikrar politikalarının kur politikası olarak devalüasyonun gerçekleştirilmesi neredeyse tüm istikrar paketlerinde yer alan yaygın politikalardandır. Gelişmekte olan ülkeler ödemeler dengesi sorunları ile karşı karşıya kaldığında yapılması gereken döviz kazandırıcı işlemlerden birisi de ihracatın artırılmasıdır. Ancak gelişmekte olan ülkeler üretim faktörlerini ticaret dışı mallar sektöründen çekerek ve onları ihracata ve ithalatı yerelleştiren faaliyetlere yeniden dağıtarak sektörel çıktı modelini oluşturabilmektedirler. Ayrıca çoğu gelişmekte olan ülke temel hammadde ve tarım ürünleri ihracatçısı konumundadır. Hammaddeleri ihraç eden ülkeler için, ihracat malına yönelik iç talep genellikle toplam üretim açısından küçüktür ve talep genellikle daha zengin ülkelerde ortaya çıkmaktadır. Yerli üreticiler ithalatını yaptıkları ürünlerle iç piyasasında rekabet etmemektedir. Ürün farklılaşmasının tüketiciler üzerinde doğurduğu etki nedeniyle yerli üretim daha düşük gelirli tüketicilere hitap ederken, ithal edilen benzer ama farklılaştırılmış mallar daha çok lüks veya yatırım karakterine sahiptir. Gelişmiş ülkelerde ise, var olan çıktıyı net ihracata yönlendirerek dış ödemeler dengesini iyileştirebilmektedir. Sürdürülebilir bir ekonomik yapıya uyum sağlama sürecinde uygulanacak bir istikrar politikası, gelişmekte olan ülkelerde dış dengenin sağlanmasının daha uzun sürmesine neden olmaktadır (Crockett, 1981).

Gelişmekte olan ülkelerin ihracat fiyatlarının sabit olması halinde, devalüasyon gibi harcama kaydırıcı politikalar uygulandığında, ihracat gelirleri sadece arzda artışlar yoluyla artırılabilir. Örneğin, tarım ürünlerinin arz esneklikleri düşük olup, büyük ölçüde toprak ve

AKSÖZ YILMAZ, H., GÜRLER, O. ve ÖZDEMİR, A. "Türkiye'de IMF İstikrar Politikalarının Etkileri: 1987-2023 Dönemine İlişkin Ampirik İnceleme"

iklimsel koşullara bağlıdır. Sanayileşmiş ülkeler, ek ihracat talebini karşılamak için var olan üretim kapasitesini adapte etmekte daha az engel ile karşı karşıyadır. Bu durum, gelişmekte olan ülkelerde uygulanan harcama kaydırıcı istikrar politikalarının ödemeler bilançosundaki dengesizleri gidermek noktasında yeterli gelmeyeceğine işaret etmektedir (Nashashibi, 1980). Gelişmekte olan ülkelerdeki bu yapı düşünüldüğünde, bazen bir ülke uygun istikrar önlemlerini benimsediğinde hızlı bir politika yanıtı ortaya çıkabileceği gibi, özellikle hammadde ihracatı yapan ülkeler için ayarlama sürecinde önemli gecikmeler olabileceği kabul edilmelidir.

Teorik olarak ele alındığında, reel bir devalüasyonun iki amacı vardır. Birincisi; harcamaların değişimi, yani görece fiyatlarıdaki değişiklikler nedeniyle kaynak tahsisidir (ülke daha "rekabetçi" olur). İkincisi ise, harcamaların azaltılmasıdır. Talep tarafında, reel servetteki azalma yoluyla reel yurtiçi masetmeyi düşürmektedir (harcama azaltıcı mekanizma) (Alexander, 1952). Arz tarafında, devalüasyon ticarete konu olan malların fiyatlarını ticarete konu olmayan mallara göre daha fazla artırmaktadır. Böylece yurtiçi talebi ticarete konu olan mallardan ticarete konu olmayan mallara kaydırır (harcama kaydırıcı mekanizma). Böylelikle ticarete konu olan malların yurtiçi üretimi daha karlı, ticarete konu olmayan mallar ise daha az cazip hale gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında, devalüasyonun uyarıcı etkisiyle toplam çıktının artıp artmayacağı bu karşıt iki etkinin nisbi gücüne bağlıdır. Genel olarak, ihracat ve ithalata yönelik talep esnekliğinin görece büyüklüğü ile ticarete konu olan ve olmayan malların ekonomideki payı, devalüasyonun üretim üzerindeki net etkisinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır (Doroodian, 1994). Devalüasyonun önemli siyasi, sosyal ve ekonomik sonuçları olmasına rağmen, birçok durumda uygun politikalarla birlikte uygulanan döviz kuru politikasının ödemeler dengesinde iyileşmeye ve başarılı bir uyum sürecine önemli katkıda bulunmaktadır (Donovan, 1981). Edwards (1986) kısa vadede devalüasyonların çıktı üzerinde küçük bir daraltıcı

etki yarattığını ancak uzun vadede devalüasyonların nötr olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte Khan ve Knight (1981) devalüasyonun kısa vadede bile çıktı üzerinde daraltıcı değil genişletici bir etki yarattığını göstermektedir.

Maliye Politikaları; istikrar politikaları kapsamında maliye politikasının çoğunlukla kamu harcamalarının azaltılması ve vergi gelirlerinin artırılması yoluyla gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Neredeyse tüm IMF programları mali hedef maddeleri içermektedir. Bu genellikle hükümete verilen yurtiçi banka kredilerine tavan konulması yoluyla yapılmaktadır. Dış dengesizliklerin azaltılması noktasında mali dengesizliklerin azaltılması hedefi kilit rol oynamaktadır (Doroodian, 1994). Ödemeler dengesindeki dengesizliklerin en yaygın nedeni, enflasyonist baskılara ve çıktıda olası bir kayba yol açan aşırı iç talebi genişletmesidir. Talebi bu denli canlı tutan etmenlerin başında kamu sektörünün aşırı genişlemesine neden olan genişletici maliye politikası uygulamaları gelmektedir. Aslında uygun bir ödemeler dengesinin sağlanmasında daraltıcı maliye politikalarının uygulanmasının önemi büyüktür (Kelly, 1982; Khan ve Knight, 1983). Nitekim bütçe açıkları ile dış açıklar arasında bir ilişki olduğu ortaya konulmaktadır (Kelly, 1982). Bununla birlikte gelişmekte olan ülkelerde sadece iç talebi kısıtlamak için önlemler alınması halinde ödemeler dengesinin iyileşmesi zorlaşmaktadır. Çünkü talep kısıtlaması politikası ile serbest bırakılan kaynakların ihracata ve ithalata yerelleştiren faaliyetlere yeniden emilmesi belirli bir gecikme ile gerçekleşebilmektedir. Bu nedenle, toplam talebi yönetmek için uygun önlemlerin yanı sıra, iç kaynakların tüketim ihtiyaçlarını karşılamasının yanı sıra yatırım ve net ihracata yönlendiren politikalara da ağırlık verilmesi gerekmektedir. Tüm bunların yanı sıra talep yönetim politikaları ile birlikte arz kaynaklarının da dikkate alındığı bir istikrar politikası çerçevesinin değerlendirilmesi önemlidir (Crockett, 1981).

AKSÖZ YILMAZ, H., GÜRLER, O. ve ÖZDEMİR, A. “Türkiye’de IMF İstikrar Politikalarının Etkileri: 1987-2023 Dönemine İlişkin Ampirik İnceleme”

Para Politikaları; IMF istikrar politikaları kapsamında uygulanan para politikaları çoğunlukla ekonomideki para arzının kontrol edilmesi ve kredilerin sınırlandırılması gibi sıkılaştırıcı para politikası uygulamalarına dayanmaktadır. Fazla talebin kısılması ve ekonomide kaynak etkinliğinin sağlanması amacıyla gerçekleştirilen bu uygulamalar, ya kredi limitleri ve faiz oranlarının kontrolü gibi doğrudan politika araçları yoluyla ya da açık piyasa işlemleri, reeskont ve zorunlu rezervlerin kontrolü gibi dolaysız kontroller aracılığıyla yapılmaktadır.

Kısıtlayıcı para politikalarının ekonomik büyüme üzerinde olumsuz bir etkisi olup olmadığı önemli bir tartışma konusudur. Ancak çoğu çalışma, sıkı para politikalarının kısa vadede yurtiçi çıktı üzerinde deflasyonist bir etki yarattığını göstermiştir (Khan ve Knight, 1981; Leiderman, 1984). Yurtiçi tasarrufları ve net sermaye girişlerini canlandırmak için IMF politika paketi, programı uygulayan ülkenin reel faiz oranlarını yükseltmesini gerektirir. Bu politikayı uygulamanın bir yolu, uzun süredir hükümet tarafından düzenlenen yerel finans piyasasını reforme etmek veya serbestleştirmektir. Ampirik kanıtlar, daha serbest faiz oranları da dahil olmak üzere mali sektörün gelişme derecesi ile ekonomik performans arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir (Fry, 1982). Yurtiçi tasarruflardaki artışın boyutu açık bir şekilde tasarrufların faiz duyarlılığına bağlıdır.

Ticaret Politikası; İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki yeniden yapılanan ekonomik düzenin en önemli kurumların başında Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası-IBRD (Dünya Bankası) ve IMF gelmektedir. Washington Konsensüsü çerçevesinde dayatılan neo-liberal ekonomi politikalarının en önemli uygulayıcısı IMF ve Dünya Bankası’dır. Bu kurumların yanında serbest ticaretin tesisi amacıyla Dünya Ticaret Örgütü (International Trade Organization-ITO) de 1995 yılında faaliyete geçmiştir (İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan GATT- Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması’nı kendi kapsamına dahil etmiştir). IMF’nin istikrar politikaları paketinde ticaretin liberalleştirilmesi temelinde tarifelerin

düşürülmesi ve kaldırılması, ihracat teşviklerinin ticarete dampinge sebebiyet verecek uygulamaların önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda IMF, Dünya Bankası ve ITO en üst seviyede işbirliği içerisinde faaliyet göstermektedir.

3. Türkiye’de Uygulanan IMF İstikrar Politikaları

Bretton Wood Konferansı ile 1944 yılında kurulması kararlaştırılan IMF, 1947 yılında faaliyetine başlamıştır. IMF’nin faaliyetine başlaması ile birlikte ilk üye olan ülkelerden birisi de Türkiye’dir. Küresel finans ve sermayenin düzenlenmesi ve işleyişinin kontrolü amacıyla kurulan IMF, Türkiye’nin çok yakından ilişki kurduğu uluslararası örgütlerin başında gelmektedir. IMF ve Türkiye arasındaki ilk görüşmeler, Türkiye’nin 1950’li yıllardan itibaren başlayan dışa açılma ve liberalleşme eğilimleri neticesinde olmuştur. Tam anlamıyla liberal ekonomik düzen oluşturulmadan serbest piyasa mekanizmasının uygulanmaya başlaması, rekabet standartları ve fiyatların piyasayı düzenleyen rolü oluşturulmaksızın ekonominin serbestleştirilmesine yönelik atılan adımlar, bir başka ifadeyle ekonomik alt yapı hazırlanmadan ekonomik liberalizmin hayata geçirilmeye çalışılması, ekonomiyi kısa sürede darboğaza sokmuştur. Tüm bu gelişmeler doğrultusunda, ekonominin içine düştüğü olumsuzlukları gidermek ve borçlarını ödemede yaşadığı zorlukların üstesinden gelmek amacıyla ilk istikrar programı 1956’da yapılırken, ilk Stand-by anlaşmasını ise 1961’de gerçekleştirilmiştir. IMF ile 1961 yılında ilk anlaşma, 2005 yılında ise son anlaşma imzalanarak 44 yıllık süreç içerisinde 20 adet düzenleme yapılmıştır. 20 adet düzenlemenin 19 tanesi Stand-by anlaşması biçiminde, 1 tanesi ise (2000 yılında) Stand-by yenilemesi ve ek rezerv kolaylığı biçiminde olmuştur (İnan, 2019).

Türkiye ekonomisinin o dönem yaşamakta olduğu dış ödeme zorluklarına istikrar tedbirleri ile çıkış yolu bulunabilmiştir. Özetle ifade etmek gerekirse, 1958 yılındaki istikrar tedbirlerinin genel hatları şu şekildedir: i. TL’nin devalüe edilerek katlı kur

AKSÖZ YILMAZ, H., GÜRLER, O. ve ÖZDEMİR, A. “Türkiye’de IMF İstikrar Politikalarının Etkileri: 1987-2023 Dönemine İlişkin Ampirik İnceleme”

sistemine geçilmesi¹, ii. para arzının kontrol altına alınması, iii. dolayısıyla emisyon ve kredi hacminin sıkılaştırılması, iv. kamunun ürettiği ürünlerinin fiyatları yükseltilmesi yoluyla bütçe ve kamu açıklarının azaltılması, v. ara ve yatırım mallarına öncelik verilerek, ithalat rejiminin revize edilmesi, vi. İhracatı destekleyecek çoklu kur uygulamasına geçilmesi, vii. kamu harcamalarının azaltılması, viii. kısa dönemli verimli projelerin önceliklendirilmesi (Kepenek ve Yentürk, 2000).

1960 yılında gerçekleşen askeri darbe, IMF istikrar tedbirlerinin uygulamasında bir takım aksaklıkları beraberinde getirerek, hedeflerin gerçekleşmesini engellemiştir. 1960’lı yıllar ekonomide planlı dönem diyebileceğimiz, kamu için emredici, özel sektör için yönlendirici politika ve uygulamaların hakim olduğu bir dönemdir. Bununla birlikte 1960-70 yıllarında iç tüketime yönelik, ithal ikameci kalkınma politikalarına ağırlık verilmiştir. Maliyet ve fiyat açısından uluslararası rekabetten izole olmuş bu yapıya verimsiz sanayileşme hamlelerinin de eşlik ettiği bu aşamada ekonomide finansman sıkıntısı yaşanmıştır. IMF’nin finansman sıkıntılarını çözmek için devreye girmesi ile, 1966 yılından itibaren devalüasyon yapılması gündeme gelmiştir. Öte yandan 1970 yılına dek dış ticaret açığı artmıştır, izlenen kur politikaları ve gelen işçi dövizleri ile TL aşırı değerlenme sürecine girmiştir. 1970’de %66 oranında devalüasyon yapılarak, 1 dolar 9 TL’den 15 TL’ye yükselmiştir. Bunun karşılığında 950 milyon dolarlık yeni kredi sağlanarak, ekonomik istikrarsızlık önlenmiştir. Böylelikle Ağustos 1970 tarihinde IMF ile yeniden istikrar tedbirleri kararları alınmıştır. 1970’lerden sonra ise tüm dünyayı etkileyen petrol arz şoku, Türkiye’nin Kıbrıs Barış Harekatı’nın askeri harcamaları artırması, siyasi istikrarsızlıklar ve terör olaylarının ve sosyal huzursuzlukların artması, döviz darboğazları ve sürdürülemeyen ödemeler dengesi açıkları nedeniyle 1978 yılının Nisan ayında ve 1979 yılının Mart ayında iki farklı istikrar tedbirini devreye sokmak kaçınılmaz olmuştur (Karluk, 1997).

1980 yılına gelindiğinde, Ekonomide istikrar ve yapısal bir dönüşümü hedefleyen IMF istikrar paketi, “24 Ocak Kararları” olarak anılmıştır. Böylelikle Türkiye ekonomisi ithal ikameci kalkınma ve sanayileşme modeli yerine dışa dönük sanayileşme, ihracatı artırıcı liberalleşme politikalarının yer aldığı 24 Ocak kararlarını devreye sokmuştur. IMF ile 1980 yılında gerçekleştirilen Stand-by anlaşması “Uzatılmış Fon Kolaylığı” çerçevesinde o güne kadarki en yüksek kredi tutarını içermiştir (İnan, 2019). Dış açılma süreci olarak adlandırılan bu süreçte, kambiyo denetiminin kaldırılması, esnek döviz kuru rejiminin benimsenmesi ve dış ticarete serbestleşme gibi önemli adımlar da atılmıştır. Tırmanan terör olayları, siyasi koalisyon dönemleri, kamu harcamalarının artması, kamu iç ve dış borcundaki artış, artan enflasyon gibi pek çok makro iktisadi göstergenin olumsuz dönmeye ile IMF ile Türkiye arasında yeni bir istikrar tedbirleri devreye koyulmuştur. 5 Nisan 1994’de ekonomideki darboğazı gidermek üzere alınan bu tedbirler 5 Nisan istikrar tedbirleri kapsamında değerlendirilmektedir. 1994’de 610 milyon SDR’lik bir anlaşma imzalanmıştır. Bu Stand-by anlaşması da 1980 yılında gerçekleştirilen “Uzatılmış Fon Kolaylığı” anlaşması çerçevesinde olmuştur. Ancak yapılan bu Stand-by düzenlemesi, performans kriterlerini sağlayamaması nedeniyle 1996 yılında iptal edilmiştir (İnan, 2019). 1996 yılında dünyada yaşanan Doğu Asya Krizi ve 1997 Rusya krizi küresel cepheden ekonomik krizin derinleşmesine zemin hazırlamıştır. Öte yandan 17 Ağustos 1999’da yaşanan büyük deprem Türkiye ekonomisinin sorunlarını artırmıştır. 1999 yılında IMF ile 9,254 milyar SDR’lik Stand-by anlaşması imzalanmıştır. Uygulanan tüm ekonomik program ve istikrar tedbirlerine rağmen aşılamayan ekonomik problemlere Kasım 2000 ve Şubat 2001 Bankacılık Krizleri eklenmiştir. 2000 yılında ise 5,784 milyar SDR’lik Stand-by anlaşması yapmıştır. 2002 yılının başında 12,8 milyar SDR (19,3 milyar dolar) tutarında anlaşma gerçekleşmiştir. Dahası, 2001 yılının Nisan ayında

¹ Kambiyo rejiminin uygulandığı ekonomilerde ithalat ve ihracat için farklı kur düzeylerinin uygulanması

AKSÖZ YILMAZ, H., GÜRLER, O. ve ÖZDEMİR, A. “Türkiye’de IMF İstikrar Politikalarının Etkileri: 1987-2023 Dönemine İlişkin Ampirik İnceleme”

“Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” ile enflasyonla mücadelenin derinlemesine ele alınması (enflasyon düşürmek için nominal çıpa uygulamasının bırakılması ve finansal-bankacılık sisteminin güçlendirilmesi) ve ekonomide kalıcı istikrarın sağlanması arzu edilmiştir. IMF ile imzalanan son Stand-by anlaşması 2005 yılında tek düzenleme ile 6.66 milyar SDR (10,06 milyar dolar) tutarında olmuştur. 2013 yılına gelindiğinde yapılan anlaşmalar karşılığı alınan borçlar ödenerek IMF ile olan anlaşma sona ermiştir. Böylelikle 11 Mayıs 2005’den bu yana IMF ile yürütülmekte olan son stand-by düzenlemesi tamamlanmıştır (İnan, 2019).

4. Literatür Değerlendirmesi

IMF istikrar politikalarının ülke ekonomileri üzerindeki etkilerini inceleyen iktisadi literatür incelendiğinde, IMF tabanlı istikrar politikalarının ülkelerin reel GSYİH büyüme oranı, cari işlemler dengesi ve enflasyon oranlarını olumlu ve olumsuz yönde etkilediğini vurgulayan çalışmalar yer almaktadır. Her ülkenin farklı ekonomik koşulları nedeniyle özellikle gelişmekte olan ülkelerde IMF istikrar politikalarının beklenen sonuçları birbirinden farklıdır (Üçgöz, 2005). İstikrar politikalarının ülke ekonomileri üzerindeki iyileştirici etkilerini analiz eden Doroodian (1994) reel faiz oranı hedeflemesinin başarısının önemine dikkat çekmiştir. Benzer biçimde 2000 sonrasındaki Türkiye’deki tarım sektöründeki istikrarın IMF istikrar politikaları ile olan ilgisi bulgularla ortaya konulmuştur (Memiş, 2005). Bunun yanı sıra Vreeland(2006), gelişmekte olan ülkelere IMF’nin ekonomik kalkınmayı teşvik etmekte başarısız olduğu sonucuna ulaşılırken, IMF önerilerinin ekonomik durumu daha da kötüleştirildiğini ifade eden Bayraktutan ve Özkaya (2002), bu durumun IMF politikalarını uygulayanların başarısızlıklarından ve yapısal reformlara yeterli ağırlığın verilmediğinden kaynaklandığını ifade etmektedir. Türkiye’de 2002 yılına kadar IMF istikrar programlarından beklenen sonuçların alınmadığı Karabıyık ve Uçar (2010) tarafından ortaya konulmuştur. Nitekim Erdinç (2015), Türkiye’de istihdam ve yatırımın artırılması, verimliliğin ve potansiyel

büyümenin sürdürülebilirliği için IMF politikalarının yapısal reformlarla desteklenmesi ile mümkün olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye’de arka arkaya yaşanan kriz dönemlerinin atlatılmasında IMF’nin istikrar politikalarının kalıcı bir çözüm sağlamada yetersiz kaldığı, sağlanan kredilerle ekonomi kısa süreliğine iyileşse de, bu finansal desteklerin sorunları kökten çözme noktasında etkili olamadığı vurgulanmaktadır (Alptekin, 2009). Yapısal reformlar ile desteklenmeyen IMF politikalarının başarısı tartışmalıdır (Üçgöz, 2005). Ülkelerin IMF destekli istikrar programlarının yanı sıra, yapısal sorunlarının çözümüne yönelik ekonomik programlarının yanı sıra, yapısal sorunlarının çözümüne yönelik ekonomik yapılarına uygun alternatif istikrar programları geliştirmesi gerekmektedir (Topallı, 2006). IMF politikalarının uygulayan ülkelerin ekonomilerine uygulanabilirliğinin tespit edilmesinin önemi Akalın ve Uçak (2014) tarafından belirtilmiştir. IMF’nin desteklediği ülkelerin makro ve mikro ekonomik yapılarının göz önünde bulundurulması halinde ülkelerin ekonomik büyümeye pozitif katkısının artması beklenmektedir. IMF istikrar politikalarının uygulanmasında kısa dönemde ekonomiyi daraltıcı etkilerin ortaya çıkması nedeniyle IMF’nin ekonomik istikrarı arzulayan tüm ekonomilere benzer politikaları dayatması oldukça tartışılan bir konu haline gelmiştir. Doğan ve Özekicioğlu (2005), Üçgöz (2005), Topallı (2006) ve Sancar (2010), Türkiye ve diğer gelişmekte olan ülkelerin IMF istikrar politikalarından ne şekilde etkilendiğini ortaya koymak için yapmış olduğu karşılaştırmalı analizlerinde ülkelerin spesifik ekonomi dinamiklerine dikkat çekmektedir. Bu durumda her ülkenin kendine özgü dinamiklerinin bulunması, ülkeye uygun istikrar programlarının tasarlanmasını gerektirmektedir.

AKSÖZ YILMAZ, H., GÜRLER, O. ve ÖZDEMİR, A. “Türkiye’de IMF İstikrar Politikalarının Etkileri: 1987-2023 Dönemine İlişkin Ampirik İnceleme”

Tablo 1: Literatür Taraması

Çalışmanın Yazarı	Çalışmanın Örnekleme	Dönem	Bulgular
Doroodian (1994)	Petrol ihraç etmeyen ülkeler, tarım ihracatçıları, imalat ürünleri ihracatçıları biçiminde, IMF istikrar politikası uygulayan 24 ülke sınıflandırılmıştır.	1976/77-1983 dönemi	Bu çalışma, IMF istikrar politikalarının genel olarak kısa vadede reel GSYH büyüme oranını, enflasyon oranını ve cari işlemler dengesini iyileştirdiği bulgusuna erişilmiştir. Etkinliği açısından ise reel faiz oranı hedeflemesi en etkili araç olarak görünmektedir. İkinci önemli değişkenin ise yurt içi kredilerdeki büyümenin olduğu tespit edilmiştir. Etkinlik açısından maliye politikası ve devalüasyon ikinci sırada yer almaktadır.
Bayraktutan, Y. ve Özkaya, H. (2002)	Gelişmekte olan ülkeler	1994-2000	Bu çalışmada, IMF tarafından gelişmekte olan ülkelere önerilen istikrar programlarının kapsamı, amaçları ve bu programların değerlendirilmesinde kullanılan yöntemler ele alınmıştır. Ayrıca, 1994-2000 yılları arasında bazı gelişmekte olan ülkelerin verileri kullanılarak IMF istikrar programlarının performans sonuçları analiz edilmiştir. IMF destekli istikrar programları, gelişmekte olan ülkelerin iç ve dış dengesizliklerini gidermek noktasında, yeterli ve etkili performans sergileyememektedir. Yapısal sorunlara çözüm üretmemesi nedeniyle krizlere sebebiyet verme olasılığı da elde edilen bulgular arasındadır.
Memiş, H. (2005).	Türkiye	2000 yılı sonrası	Bu çalışmada, Türkiye’de uygulanan IMF destekli istikrar programlarının tarım sektörü üzerindeki etkileri incelenmiştir. Özellikle 2000 yılından sonra istikrarın tarım sektörü üzerindeki etkisi belirgin bir şekilde ortaya çıkmaya başlamıştır.
Üçgöz, S. (2005)	Türkiye ve Latin Amerika ülkeleri	1970-2005 dönemi	Bu çalışma, IMF istikrar programlarının ülkelerin ekonomilerini etkileme süreçlerini ve Türkiye ile Latin Amerika’daki uygulamalarını karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. IMF’nin uyguladığı istikrar programları, her ülkenin farklı ekonomik koşulları nedeniyle özellikle gelişmekte olan ülkelerde beklenen sonuçları her zaman verememektedir. Küreselleşme ve ekonomik yapıların rekabetçiliği artırma ihtiyacı gibi günümüz dünyasının gerçeklikleri göz önünde bulundurulduğunda, benzer ekonomik krizlerin tekrar yaşanmaması için ülkelerin yapısal reformlar yapması ve proaktif önlemler alması gerekmektedir. IMF’nin rolleri ve başarısızlıkları ele alınırken, ülkelerin kendi kalkınma sorumlulukları ve uluslararası toplumla iş birliği içinde olmaları önemlidir. İstikrar ve kalkınma çabaları, uygulanabilir politikalar, yerel yönetimlerin kararlılığı ve uluslararası finansal destekle birleştirilmelidir.

AKSÖZ YILMAZ, H., GÜRLER, O. ve ÖZDEMİR, A. “Türkiye’de IMF İstikrar Politikalarının Etkileri: 1987-2023 Dönemine İlişkin Ampirik İnceleme”

Doğan, S. ve Özekicioğlu, H. (2005)	Güney Kore ve Türkiye	1997-2002	Bu çalışmada Güney Kore ve Türkiye’de uygulanan IMF politikaları incelenmiştir. Güney Kore ekonomisi büyüme eğilimi gösterse de, finansal zorlukların tam anlamıyla üstesinden gelinmiş değildir. 2004 yılının sonlarına doğru Türkiye’de hayata geçirilen IMF tedbirleri sayesinde, uzun süredir devam eden enflasyon sorunu kontrol altına alınmadığı ortaya konulmuştur.
Topallı, N. (2006)	Güneydoğu Asya ve Türkiye	1996 Güneydoğu Asya krizi ve Türkiye’de kriz yılları	Bu çalışmada, istikrar programlarının nitelikleri ve özellikle IMF tarafından desteklenen istikrar programlarının incelenmiştir. Güneydoğu Asya ve Türkiye’de yaşanan finansal krizlerin ardından uygulanan IMF destekli programlar ve bu programların ekonomik performansa etkileri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Sonuç olarak ülkelerin IMF destekli istikrar programlarının yanı sıra, yapısal sorunlarının çözümüne yönelik ekonomik yapılarına uygun alternatif istikrar programları geliştirmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.
Vreeland(2006)	Gelişmekte olan ülkeler	IMF anlaşmalarının yapıldığı yıllara ilişkin genel değerlendirme	Bu çalışma, önceden olduğu gibi belirli koşulların incelenmesine bir geri dönüş önermektedir. IMF uyumuna ilişkin ilk çalışmalarda yapılmıştır. IMF ekonomik kalkınmayı teşvik etmekte başarısız olduğu sonucuna varılmıştır.
Gonzales, O. C. (2007)	İspanya	1959 yılı	IMF destekli programlardaki mülkiyet ve koşulluluk, Per Jacobsson’un zamanlarına kadar tartışılan bir konu olmuştur. Tartışma, IMF koşulluluğunun etkinliği ve borç alan ülkelerin koşullu olarak finanse edilen reform programlarını gerçekten “sahiplenme” derecesi etrafında dönmektedir. Araştırmalar, program tasarımının ülkenin çıkarlarını ve koşullarını dikkate alması durumunda, ulusal taahhüt ile koşullu finansman arasındaki olası çatışmaların azaltılabileceğini öne sürmektedir.
Erdinç, Z. (2015)	Türkiye	Türkiye’de yapılan 19. Stand-By anlaşması	Bu çalışmada, Türkiye’nin 19. stand-by düzenlemesi kapsamında IMF ile yapılan niyet mektupları, periyodik gözden geçirmeler, borç ödemeleri ve IMF’nin Türkiye’ye dair değerlendirmeleri ve beklentileri detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Sonuç olarak istihdam ve yatırımın artırılması, verimliliğin ve potansiyel büyümenin sürdürülebilirliği, yapısal reformlarla mümkündür. Orta vadeli bir borç azaltma stratejisi kapsamında, faiz dışı fazlalık yaratılarak borcun azaltılması hedeflenmeli; Merkez Bankası’nın bağımsızlığı korunarak açık enflasyon hedeflemesi yapılmalıdır. Ayrıca, maliye ve para politikalarında disiplinin devam ettirilmesiyle, özellikle yüksek kamu borcu kaynaklı finansal kırılganlıkların azaltılması ve düşük enflasyonun sağlanması gerekmektedir.

AKSÖZ YILMAZ, H., GÜRLER, O. ve ÖZDEMİR, A. “Türkiye’de IMF İstikrar Politikalarının Etkileri: 1987-2023 Dönemine İlişkin Ampirik İnceleme”

Eroğlu, N. ve Eroğlu, İ. (2009)	Türkiye	20. Stand By müzakereleri dönemi	Bu çalışmada, IMF – Türkiye ilişkileri ve Dünya Finansal Krizi çerçevesinde 20. Stand-by anlaşması ile ilgili gelişmeler değerlendirilmiştir. IMF ile Türkiye arasındaki müzakereler henüz sonuçlanmadığı ve ekonomiyi IMF yönlendirmeleri olmadan yönetmenin uzun vadeli bir çözüm olacağını, bu çözüm bağımlılıktan kurtulma, tasarruf yapabime gücünü arttıracığı sonucuna varılmıştır.
Alptekin, V. (2009)	Türkiye	1980-2004	IMF istikrar politikalarının Türkiye ekonomisi üzerine etkilerini incelemiştir. IMF tarafından uygulanan istikrar programlarının seçilmiş ülke örnekleri üzerinde değerlendirilmesini yapmış sonuç olarak IMF, Türkiye’nin ekonomik krizden çıkış yolunu sunma amacıyla uzun süredir istikrar politikaları uygulamaktadır. Ancak, IMF’nin bu politikaları kalıcı bir çözüm sağlamada yetersiz kalmış, sağlanan kredilerle ekonomi kısa süreliğine iyileşse de, bu finansal destekler sorunları kökten çözmeye noktasında etkili olamamış ve ekonomik krizler peş peşe yaşanmıştır.
Karabıyık, İ. ve Uçar, M. (2010)	Türkiye	1980-2002 ve 2002 sonrası dönem	Bu çalışmada, 1980 sonrası Türkiye’de uygulamaya konulan IMF destekli istikrar programlarının ekonomik değişkenler üzerindeki etkisi incelenmiştir. IMF ile birlikte yürütülen istikrar programları, Türkiye’nin ekonomik istikrarsızlıklarını gidermeyi amaçlamıştır. Ancak, 2002 yılına kadar bu programlardan beklenen sonuçlar alınamamıştır. 2002’de uygulanmaya başlanan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, yapısal reformları desteklemiştir. Bu sayede, görece başarılı sonuçlar elde edilmiştir.
Sancar, C. (2010)	Latin Amerika, Meksika, Güneydoğu Asya ve Türkiye	1980’lerden sonra Latin Amerika’da, 1994’te Meksika’da, 1997’de Güneydoğu Asya’da ve 1990’da finansal liberalizasyon sürecini tamamlamış olan Türkiye’de meydana gelen finansal krizler	Krizlerin üstesinden gelmek için uygulanan IMF’nin önerdiği geleneksel (ortodoks) ve alternatif (heteredoks) ekonomik istikrar programlarının etkileri ve sonuçları değerlendirilmiştir. İncelenen ülke örneklerinde, finansal kırılganlığa sahip, makro ekonomik açıdan dengesizlik yaşayan ülkelerde kur çapasının kullanılmasının bu ülkelerde kolaylıkla finansal krize yol açabileceği vurgulanmıştır. Ayrıca bu ülkelerde suni büyüme istihdama yansımamakta ve gelir dağılımındaki adaletsizliği ortadan kaldırmamaktadır.
Akalm, G. ve Uçak, A. (2014)	Gelişmekte olan ülkeler	Türkiye:2000-2001 yılları Arjantin: 2002 yılı	Bu çalışma IMF politikalarının bu politikaları uygulayan ülkelerin ekonomilerine uygulanabilirliğini vurgulamaktadır. IMF, desteklediği ülkelerin makro ve mikro ekonomik yapılarını dikkate almadan çalışma yapmakta olduğu ve sürdürülebilir ekonomik büyüme performansını elde edebilmelerini sağlayacak şekilde tasarlanmayan çözümler önerdiği sonucuna varmıştır.

Not: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

5. Çalışmanın Metodolojisi ve Model

Türkiye’de uygulanan IMF politikalarının 1987-2023 döneminde ekonomik büyüme ve fiyat istikrarı üzerindeki etkisi ARDL modeli yaklaşımı ile modellenmektedir. Buna göre, IMF politikalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini ortaya koymak için Model-I ve IMF politikalarının fiyat istikrarı üzerindeki etkilerini ortaya koymak için ise Model-II oluşturulmuştur. Model-I’in bağımlı değişkeni ekonomik büyüme hızı iken; Model-II’nin bağımlı değişkeni fiyat istikrarıdır. Bunun yanı sıra, her iki modelde de kullanılan bağımsız değişkenler yurtiçi krediler, yurtiçi faiz oranları, kamu kesimi borçlanma gereği, reel döviz kuru ve IMF kukla değişkenidir.

ARDL yaklaşımına bağlı olarak elde edilen katsayıların geçerliliği açısından değişkenlerin birim köke sahip olup olmadığı, yani değişkenlerin durağan olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir. Böylelikle sahte regresyondan kaynaklı güvenilir olmayan katsayılardan kaçınılmaktadır. Durağan olmayan seriler regresyon modelinin temel varsayımının sağlanmamasına neden olarak, sahte regresyon sorununu ortaya çıkarmaktadır (Enders, 2015: 195). Sahte regresyonun olduğu hallerde, birim köklü serilerin olduğu bir modelde stokastik trend bulunduğundan, birbirinden bağımsız iki farklı seri birbiriyle korelasyonlu görünebilmektedir. Bu seriler ortak stokastik trende sahip değilse t , F , R^2 tahmin değerlerine güvenilememektedir. Birim köke sahip olmayan serilerin ortalaması, varyansı ve kovaryansı zaman içerisinde değişmez ve kendi ortalamasına dönme eğilimi gösterir (Gujarati ve Porter, 2009: 741).

5.1. Eş Bütünleşme Sınaması

Durağan olmayan y_t ve x_t gibi iki zaman serisi aynı mertebeden entegre ve durağan olup, hata terimi durağan ise y_t ve x_t serilerinin eşbütünleşik olduğu anlaşılmaktadır (Enders, 1995: 219). y_t ve x_t serilerinin eşbütünleşik olduğu kabul edilirse, bu denklemin OLS tahmini denklemde yer alan parametreler için tutarlı bir tahmin ortaya koyabilmektedir (Thomas, 1997: 428). y_t ve x_t ile oluşturulan denklemin kalıntıları hesaplandığında, kalıntıların durağan duruma

gelmesi söz konusu eşbütünleşik seriler arasında uzun dönemli bir ilişkiyi ima etmektedir. İktisadi bir modelde değişkenler arasındaki uzun dönemdeki ilişki birden fazla yolla ortaya koyulabilmektedir. Bunlar: Engle Granger (1987) yaklaşımı, Johansen yaklaşımı ve ARDL yaklaşımıdır. Engle ve Granger (1987) yaklaşımı bir takım eksikliklerinin yanı sıra uygulamadaki kolaylıkları nedeniyle tercih edilebilmektedir. Bunun yanı sıra öncelikle Engle ve Granger (1987) yaklaşımı, iktisadi teori açıklanan ve açıklayıcı değişkenleri tam bir kesinlik içinde belirtmediğinde, açıklanan değişkenin doğru seçilmemesi tahmin sonuçlarının güvenilirliğini etkilemektedir (Hafer ve Jansen, 1991; Kennedy, 1992). İkinci olarak, iki aşamada tahmin yöntemi dikkate alınmaktadır. İlk adımda değişkenlerin eşbütünleşik olduğu kabul edilmektedir ve bu kabul üzerine kalıntılar elde edilmektedir. İkinci adımda ise kalıntıların durağanlığı sınanmaktadır. Fakat öncesinde bir sınama yapılmaksızın serilerin eşbütünleşik olduğunun kabul edilmesi eksik bir yaklaşımın benimsenmesine neden olmaktadır. Tüm bunların yanında, Engle ve Granger (1987) yaklaşımında değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkilerin sayısının bilinmemesidir (Hafer ve Jansen, 1991: 158). Bu nedenden dolayı, modelde ikiden fazla değişken olduğunda önemli bir problem ortaya çıkmaktadır. Çünkü, iki değişkenin olduğu denklemlerde eşbütünleşme vektörü benzersiz kabul edilirken, modelde birden fazla değişken olduğunda mutlaka benzersiz olması koşulu aranmamaktadır. (Miller, 1991:141).

5.2. ARDL Sınır Testi Yaklaşımı

Değişkenlerin uzun dönemli ilişkisinin yanı sıra kısa dönemli analizinin de yapılabilmesi için ARDL yaklaşımı çeşitli avantajlar ortaya koymaktadır. Aynı seviyede durağan olmayan serilerin eşbütünleşme ilişkisinin test edilmesinde kullanılmayan diğer eş bütünleşme yaklaşımları ile kıyaslandığında, ARDL yaklaşımı, Engle Granger’ın (1987) yaklaşımının ve Johansen yaklaşımının eksikliklerini büyük oranda tamamlamaktadır. Eşbütünleşmenin test edilmesinde Peseran ve Peseran (1997) ve

AKSÖZ YILMAZ, H., GÜRLER, O. ve ÖZDEMİR, A. “Türkiye’de IMF İstikrar Politikalarının Etkileri: 1987-2023 Dönemine İlişkin Ampirik İnceleme”

Pesaran vd. (2001) serilerin aynı mertebeden durağanlığının aranmayacağını vurgulayarak, literatüre kazandırmıştır. Böylelikle ARDL sınır testi yaklaşımında serilerin I(0) ya da I(1) durağanlıklarına bağlı olmaksızın sınır testi yapılabilir. Aslında ARDL yaklaşımını uygulamadan önce değişkenlerin hangi mertebeden durağan olduklarını belirleme ihtiyacı bulunmazken, Pesaran vd. (2001) tarafından verilmiş olan kritik değerler, değişkenlerin I(0) ya da I(1) olmasına göre tablolaştırıldığından, değişkenlerin I(2), ikinci mertebeden durağanlıklarının test edilmesi daha uygun bir yöntemdir. Kısıtsız hata düzeltme modelinden faydalanan ARDL sınır testi yaklaşımı küçük örneklerde daha güvenilir tahminler sağlamaktadır (Narayan, 2005).

Model I:
$$\Delta \ln Y_t = a' + \sum_{k=1}^n b'_k \Delta \ln Y_{t-k} + \sum_{k=0}^n c'_k \Delta \ln CR_{t-k} + \sum_{k=0}^n d'_k \Delta \ln RF_{t-k} + \sum_{k=0}^n e'_k \Delta \ln IMF_{t-k} + \sum_{k=0}^n f'_k \Delta \ln REX_{t-k} + \sum_{k=0}^n g'_k \Delta \ln KKBG_{t-k} + \alpha_1 \ln Y_{t-1} + \alpha_2 \ln CR_{t-1} + \alpha_3 \ln RF_{t-1} + \alpha_4 \ln IMF_{t-1} + \alpha_5 \ln REX_{t-1} + \alpha_6 \ln KKBG_{t-1} + \omega_t \quad (1)$$

Model II:
$$\Delta \ln CPI_t = a' + \sum_{k=1}^n b'_k \Delta \ln CPI_{t-k} + \sum_{k=0}^n c'_k \Delta \ln CR_{t-k} + \sum_{k=0}^n d'_k \Delta \ln RF_{t-k} + \sum_{k=0}^n e'_k \Delta \ln IMF_{t-k} + \sum_{k=0}^n f'_k \Delta \ln REX_{t-k} + \sum_{k=0}^n g'_k \Delta \ln KKBG_{t-k} + \alpha_1 \ln CPI_{t-1} + \alpha_2 \ln CR_{t-1} + \alpha_3 \ln RF_{t-1} + \alpha_4 \ln IMF_{t-1} + \alpha_5 \ln REX_{t-1} + \alpha_6 \ln KKBG_{t-1} + \omega_t \quad (2)$$

Denklem (1) ve (2), uzun dönem katsayı tahminleri için oluşturulmuş olan ARDL modelini ifade etmektedir. Kısa dönem dinamikleri de modele eklenerek, kısa dönem etkisi tahmin edilmiştir. Pesaran vd. (2001) tarafından vurgulandığı üzere, (1). ve (2). denklemde birinci fark değişkenlerine ait katsayılar kısa dönem hakkında bilgi vermekteyken; uzun dönem katsayı tahminleri $\alpha_2, \alpha_3, \alpha_4, \alpha_5$ ve α_6 değerlerinin α_1 değeri üzerine normalleştirilmesiyle elde edilmektedir (Bahmani-Oskooee ve Fariditavana, 2015).

“Δ”, değişkenlerin birinci dereceden farklarını ifade etmektedir. Sınır testi F testinin gecikme uzunluğuna karşı son derece duyarlı olduğundan denklem (1) ve denklem (2)’deki k ile ifade edilen gecikme uzunluklarının belirlenmesi gerekmektedir (Bahmani-Oskooee ve Goswami, 2003). Akaike (AIC) ve Schwarz (SIC) gibi

literatürde yaygın biçimde kullanılmakta olan bilgi kriterlerinden faydalanılmaktadır (Yılancı ve Özcan: 2010). Gecikme uzunluğunun belirlenmesinden sonra eşbütünleşme ilişkisinin sınanması amacıyla F istatistiğine bakılmaktadır. F istatistiği standart olmayan bir dağılıma sahiptir ve onun kritik değeri değişkenlerin düzeyde ve birinci fark değerlerinde durağan olup olmamasına, değişken sayısına, sabit terim ve trendin bulunup bulunmamasına ve örneklem büyüklüğüne bağlı olarak değişmektedir. Bu kritik değerler Pesaran vd. (2001) tarafından tablolaştırılmıştır. Küçük örneklerin uygulamasında ise Narayan (2005) kritik değerleri yol gösterici olmaktadır. Eşbütünleşme testi için hipotezler:

$$H_0 = \alpha_1 = \alpha_2 = \alpha_3 = \alpha_4 = 0 \quad (3)$$

$H_1 \neq 0$ ve en az bir α eş bütünleşik vektör bulunmaktadır.

Hesaplanan F istatistiği tablolaştırılmış kritik değerler olan bu iki sınırın dışındaysa değişkenlerin eşbütünleşik olup olmadığına ilişkin bir bilgi verilebilir. Eğer hesaplanan F istatistiği kritik değerlerin üst sınırından daha büyükse değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi bulunmadığını ifade eden temel hipotez reddedilmektedir. Bu değer kritik değerlerin alt sınır değerinden küçük olması halinde eşbütünleşme ilişkisinin olmadığını gösteren temel hipotez reddedilememektedir. Hesaplanan F istatistiğinin iki kritik sınır değer arasında yer alması halinde değişkenler arasındaki eşbütünleşmenin bulunduğu ya da bulunmadığı ile ilgili bir açıklama getirmek mümkün değildir (Yılancı ve Özcan: 2010).

Değişkenlerin kısa dönem bilgileri Hata Düzeltme Modeliyle aşağıdaki biçimde elde edilebilmektedir.

$$\Delta \ln Y_t = a' + \sum_{k=1}^n b'_k \Delta \ln Y_{t-k} + \sum_{k=0}^n c'_k \Delta \ln CR_{t-k} + \sum_{k=0}^n d'_k \Delta \ln RF_{t-k} + \sum_{k=0}^n e'_k \Delta \ln IMF_{t-k} + \sum_{k=0}^n f'_k \Delta \ln REX_{t-k} + \sum_{k=0}^n g'_k \Delta \ln KKBG_{t-k} + \beta ECM_{t-1} + \varepsilon_t \quad (4)$$

ECM hata düzeltme terimidir. Hata düzeltme katsayısının 0 ile -1 arasında bulunması kısa dönemden uzun döneme geçişte denge değerine

AKSÖZ YILMAZ, H., GÜRLER, O. ve ÖZDEMİR, A. “Türkiye’de IMF İstikrar Politikalarının Etkileri: 1987-2023 Dönemine İlişkin Ampirik İnceleme”

yakınlaşmanın olduğunu ortaya koymaktadır. Katsayının -1 ile -2 değerleri arasında olması hata düzeltme sürecinin uzun dönem denge değerleri etrafında giderek azalmakta olan dalgalanmaları göstermektedir. Hata düzeltme katsayı değerinin pozitif ya da -2’den küçük olması dengeden uzaklaşıldığını göstermektedir (Alam ve Quazi, 2003).

5.3. Veri Tanım ve Açıklamaları

Bu çalışma IMF tarafından uygulanan istikrar politikalarının Türkiye’nin ekonomik büyümesi ve fiyatlar genel düzeyi üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır. 1987-2023 yıllarını kapsayan yıllarda ekonomik büyüme, Tüketici fiyatları endeksi, yurtdışı krediler, Faiz oranı, Kamu kesimi borçlanma gereği ve Reel döviz kuru değişkenlerine ait serilerden faydalanılmıştır. Çalışmada ekonomik büyüme ve fiyatlar genel seviyesinin bağımlı değişken olduğu iki farklı model kurulmuştur. IMF ile anlaşma sonucunda uygulanan istikrar politikaları yurtdışı krediler, faiz oranı, kamu kesimi borçlanma gereği ve reel döviz kuru üzerinde etkili olarak ekonomik büyüme ve fiyatlar genel seviyesini etkilemektedir. Yurtdışı krediler, TL cinsinden bankacılık sistemi içerisindeki toplam kullanılan kredileri ifade etmektedir. Ekonomik istikrarsızlığın arttığı durumlarda uygulanan ekonomi politikaları genellikle yurtdışı kredilerin daraltılması yönünde olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin istikrarsızlık göstergeleri için çoğunlukla ödemeler dengesi açıkları ve fiyatlar genel seviyesine bakılmaktadır. Dolayısıyla harcama kısıtıcı ve talep daraltıcı politikalara öncelik verilmektedir. Bu politikaların beklenen doğrudan etkisi ise yurtdışı kredilerdeki azalmadır.

Faiz oranları, bankalarca TL üzerinden açılan mevduatlara uygulanabilecek azami faiz oranlarının ağırlıklı ortalaması olup, 3 ay vadeli ağırlıklandırılmış mevduatlar dikkate alınmıştır. Faiz oranlarının bir dönem önceki değeri ile olan farkının önemli olması nedeniyle fark değişken dikkate alınmıştır ve faiz oranlarındaki değişim biçiminde değişken olarak modelde yer almaktadır. Bunun yanı sıra 3 aya kadar vadeli mevduat serisinin modelde tercih

edilmesinin nedeni, aylık bankacılık sektörü verileri dikkate alındığında mevduatların büyük bölümünün 1-3 ay aralığında vadeye sahip olduğunun gözlemlenmesidir (<https://www.bddk.org.tr/bultenaylik>). IMF politikaları ile erişilmesi arzulan istikrar ortamında faiz oranlarının yükselmesi beklenmektedir.

Tablo 2: Değişken Tanım ve Açıklamaları

Değişken Adı	Açıklama	Sembol	Kaynak
Yurtdışı Krediler	Bankacılık sistemindeki toplam yurtdışı krediler	lnCR	TCMB, EVDS
Faiz Oranı	Bankalarca TL Üzerinden Açılan Mevduatlara Uygulanabilecek Azami Faiz Oranlarının Ağırlıklı Ortalaması, 3 Ay Vadeli Ağırlıklandırılmış Mevduat	lnRF	TCMB, EVDS
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği	KKBG/GSYİH	lnKKBG	Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Ekonomik Büyüme	Yıllık GSYH büyüme oranı (%)	lnY	OECD.stat
Tüketici Fiyat Endeksi	Tüm mal fiyatlarındaki yüzdelik artış	lnCPI	IMF (International Money Fund)-CPI (Consumer Price Index)
Reel Döviz kuru	Nominal kur*dış fiyatlar endeksi/iç fiyatlar endeksi*100	lnREX	IMF-IFS (International Financial Statistics)

Not: Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Kamu kesimi borçlanma gereği, kamu kesiminin gelirinden fazla harcama yapmasının gerekli olduğu durumlarda artış eğilimi göstermekte olan bir değişkendir. IMF politikalarının gereği olarak KKBG’nin GSYH’ye oranının azaltılması beklenmektedir. Reel döviz kuru, ABD tüketici fiyat endeksinin Türkiye tüketici fiyat endeksinin nominal döviz kuru ile çarpılması sonucunda elde edilmiştir. Kukla değişken olan IMF, 1987-2023 döneminde Türkiye’nin IMF anlaşmasının geçerli olduğu yıllarda 1, anlaşma

AKSÖZ YILMAZ, H., GÜRLER, O. ve ÖZDEMİR, A. “Türkiye’de IMF İstikrar Politikalarının Etkileri: 1987-2023 Dönemine İlişkin Ampirik İnceleme”

süresi dışındaki yıllarda ise 0 değerlerini almaktadır. Modeldeki tüm değişkenler doğal logaritmik formunda kullanılmıştır.

5.4. Bulgular

Çalışmanın metodolojinin açıklandığı bir önceki bölümde birim kök testi, eş bütünleşme testleri, ARDL yaklaşımı ve değişkenlerin tanımlarına yer

verilmiştir. Söz konusu test sonuçları ve ARDL tahmin sonuçları ise bu bölümde sunulmaktadır.

Değişkenlerin tanımlayıcı istatistiklerinin verildiği Tablo 3’de en yüksek pozitif yönlü korelasyon lnREX ve lnCR arasında, en düşük korelasyon negatif yönlü olarak lnCR ve lnRF arasında görülmektedir.

Tablo 3: Tanımlayıcı İstatistikler

Tanımlayıcı İstatistikler	lnY	lnRF	lnCR	IMF	lnCPI	lnREX	lnKKBG
Mean	4.709290	-0.008124	17.68800	0.351351	3.223365	1.387127	0.866995
Median	5.763206	0.079038	18.70759	0.000000	3.072806	2.753019	1.386294
Maximum	11.43940	46.08000	23.12601	1.000000	4.656006	5.361332	2.460685
Minimum	-5.750006	-44.41000	9.943343	0.000000	1.832738	-4.818953	-3.429267
Std. Dev.	4.453007	14.55799	3.886290	0.483978	1.001921	3.301179	1.499475
Observations	37	37	37	37	37	37	37

Korelasyon matrisi

lnY	1	0.23	0.08	-0.13	-0.20	0.13	-0.30
lnRF	0.23	1	-0.07	-0.19	0.11	-0.11	-0.04
lnCR	0.08	-0.07	1	-0.08	-0.65	0.96	-0.43
IMF	-0.13	-0.19	-0.08	1	0.09	0.06	0.07
lnCPI	-0.20	0.11	-0.65	0.09	1	-0.69	0.69
lnREX	0.13	-0.11	0.96	0.06	-0.69	1	-0.42
lnKKBG	-0.30	-0.04	-0.43	0.07	0.69	-0.42	1

Tablo 4: Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	ADF				PP			
	Düzye		1.Fark		Düzye		1.Fark	
	Sabitli	Sabit+Trend	Sabitli	Sabit+Trend	Sabitli	Sabit+Trend	Sabitli	Sabit+Trend
lnREX	-1.54	-1.80	-7.20*	-7.35*	-1.630	-1.580	-7.20*	-7.86*
lnRF	-8.23*	-8.12*	-9.10*	-9.06*	-8.10*	-7.99*	-21.01*	-24.73*
lnCPI	-0.89	-0.07	-3.50**	-3.55**	-1.01	-0.07	-3.40**	-3.45***
lnY	-6.41*	-6.377	-10.11*	-10.01*	-7.41*	-8.23*	-19.54*	-20.26*
lnKKBG	-3.42**	-3.71**	-9.82*	-9.70*	-3.41**	-3.75**	-12.45*	-12.79*
lnCR	-2.445	-1.441	-2.496	-3.166	3.462**	-1.400	-2.435	-3.166

Not: *,** ve*** t istatistiklerinin sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Model-I’in ve Model-II’nin ARDL tahmin sonuçları Tablo 5 ve Tablo 6’da verilmiştir. Ekonomik büyüme (Model-I’de) ve Tüketici fiyat endeksinin (Model-II’de) ile diğer açıklayıcı değişkenler arasında uzun dönemli ilişkiyi ortaya koyan F testi sonucunda hesaplanan test istatistik değerinin kritik değerden büyük olduğu

belirlenmiştir. Böylelikle değişkenlerin eş bütünleşik olduğu görülmektedir. Kısa dönem ilişkisinden uzun dönem ilişkisine geçişte değişkenlerin hangi düzeyde uyum sağladığı ECM_{t-1} ’nin değeri ile belirlenecek olursa, katsayı anlamlı ve negatif olması, bize kısa dönemden uzun döneme geçişteki ayarlanma sürecinin

AKSÖZ YILMAZ, H., GÜRLER, O. ve ÖZDEMİR, A. “Türkiye’de IMF İstikrar Politikalarının Etkileri: 1987-2023 Dönemine İlişkin Ampirik İnceleme”

desteklendiğini göstermektedir. Model-I’de bağımlı değişkenin gecikmeli değerleri bulunduğundan, kalıntılar arasında korelasyonun olup olmadığı Lagrange Çarpımı (LM) istatistiği ile test edilmektedir. Otokorelasyonun bulunduğunu ifade eden temel hipotez reddedildiği için seriler arasında otokorelasyon bulunmamaktadır. Regresyon modelinin temel varsayımlarından olan sabit varyans (BPG) ve

normallik (JB) varsayımının da sağlandığı geçerli olduğu Tablo 5 ve Tablo 6’da görülmektedir. Ayrıca Ramsey-Reset testi model uyumluluğu ortaya koymaktadır. Kısa ve uzun dönem katsayılarının kararlılık düzeyi için Şekil 1’de Şekil 2’de CUSUM ve CUSUMQ testleri gerçekleştirilmiştir. Katsayıların kararlı olduğu görülmüştür. Adj-R², model uyumunun direncini yansıtmaktadır.

Tablo 5: Model-I ARDL Sonuçları

Model-I	Kısa Dönem Tahminleri (2 3 4 4 3 1)				
Gecikme	0	1	2	3	4
$\Delta \ln Y$		0.42 (1.76)			
$\Delta \ln RF$	-0.10 (-1.41)	0.34 (2.03)**	0.12 (1.56)		
$\Delta \ln CR$	11.54** (2.74)	9.16 (1.60)	6.34 (0.74)	12.67*** (2.01)	
IMF	-8.94* (-4.11)	5.92*** (1.98)	8.46* (3.14)	4.74 (1.78)	
$\Delta \ln REX$	3.49* (3.38)	1.61 (1.36)	0.83 (0.90)		
$\Delta \ln KKBG$	-2.23* (-4.31)				
	Uzun Dönem Tahminleri				
$\ln RF$	-0.32* (-4.34)				
$\ln CR$	-1.30* (-2.93)				
IMF	-7.86* (-5.44)				
$\ln REX$	1.91* (3.38)				
$\ln KKBG$	-1.61 (-4.90)				
Tanısal İstatistikler					
F	ECM_{t-1}	LM	RESET	CUSM	CUSM²
5.87*	-2.33* (-8.10)	1.75	0.79	Kararlı	Kararlı
Adj.R²	BPG	JB			
0.91	0.82	0.92			

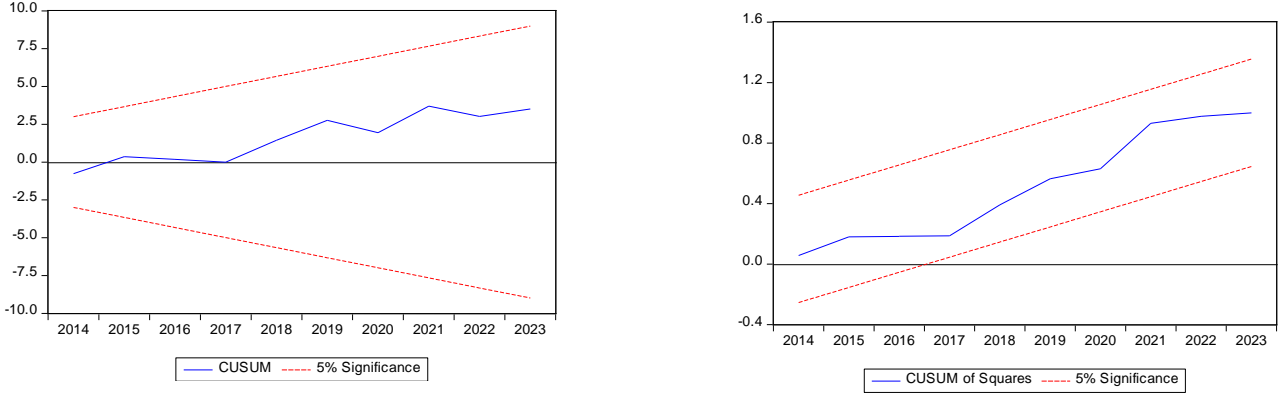
Not: Parantez içi ifadeler standart hataları; *, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Tablo 5’den elde edilen sonuçlar, ekonomik büyüme üzerinde faiz oranı, toplam yurtiçi krediler, KKBG ve reel döviz kurunun etkisinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Kukla değişken olarak modele dahil edilen IMF’nin modelde anlamlılığı da bulgular arasındadır. Faiz oranındaki %1 artış olduğunda büyüme oranı

%0.32 oranında azalmaktadır. Toplam yurtiçi kredilerdeki %1 artış büyümeyi %1.32 oranında azaltmaktadır. Döviz kurunun %1 artışı ekonomik büyümeyi %1.91 oranında artırmaktadır. KKBG’nin %1 artması ekonomik büyümeyi %1.61 oranında azaltmaktadır. Elde edilen katsayı tahminleri, toplam yurtiçi krediler

AKSÖZ YILMAZ, H., GÜRLER, O. ve ÖZDEMİR, A. "Türkiye’de IMF İstikrar Politikalarının Etkileri: 1987-2023 Dönemine İlişkin Ampirik İnceleme"

değişkeni hariç, önsel beklentilerle uyumlu şekilde gerçekleşmiştir. Türkiye’de 1987-2023 yılları arasındaki toplam kredi büyümesinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi negatif yönlü olmuştur.

Şekil 1: Model-I Cusum ve Cusum-Squares Testleri

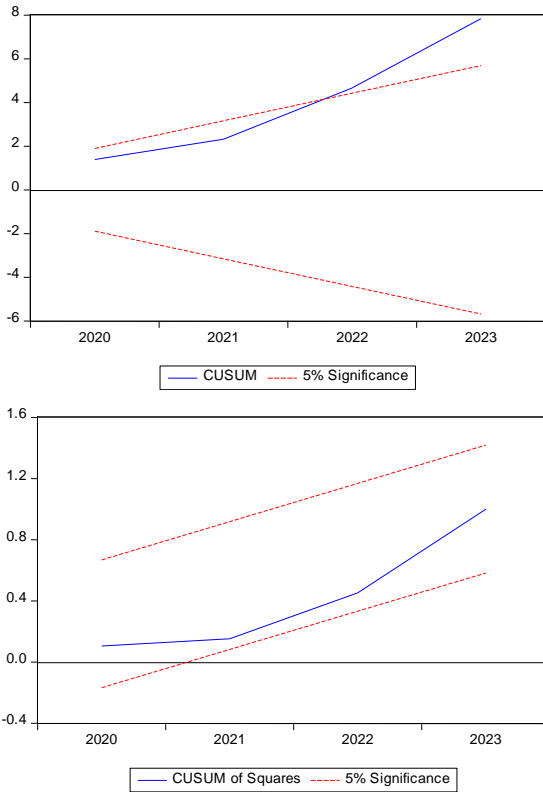
Tablo 6: Model-II ARDL Sonuçları

Model-II	Kısa Dönem Tahminleri (4 4 4 3 4 4)				
ARDL	0	1	2	3	4
Gecikme					
ΔlnCPI		-0.98*	-1.17*	-0.39*	
		(-4.77)	(-8.52)	(-3.79)	
ΔlnRF	0.001	-0.07*	-0.05*	-0.02*	
	(-0.41)	(-6.49)	(-7.48)	(-7.69)	
ΔlnCR	1.19*	0.18	3.45*	-1.30*	
	(6.16)	(0.80)	(7.66)	(-6.56)	
IMF	0.11	1.05*	1.30*		
	(1.43)	(5.72)	(6.47)		
ΔlnREX	0.53*	-0.55*	-0.33*	-0.21*	
	(6.73)	(-6.41)	(-6.71)	(-6.15)	
ΔlnKKBG	0.001	0.53*	0.42*	0.21*	
	(0.06)	(5.84)	(6.26)	(4.80)	
	Uzun Dönem Tahminleri				
lnRF	-0.07*				
	(-4.00)				
lnCR	0.83*				
	(7.61)				
IMF	1.66*				
	(6.03)				
lnREX	-1.37*				
	(-7.93)				
lnKKBG	0.68*				
	(13.15)				
	Tanısal İstatistikler				
F	ECM_{t-1}	LM	RESET	CUSM	CUSM²
26.73*	-0.86(21.62)	1.40	1.72	Kararsız	Kararlı
Adj.R²	BPG	JB			
0.99	0.29	2.51			

Not: Parantez içi ifadeler standart hataları; *,** ve*** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

AKSÖZ YILMAZ, H., GÜRLER, O. ve ÖZDEMİR, A. “Türkiye’de IMF İstikrar Politikalarının Etkileri: 1987-2023 Dönemine İlişkin Ampirik İnceleme”

Tablo 6’dan elde edilen bulgular faiz oranı, toplam yurtiçi krediler, KKBG ve reel döviz kurunun tüketici fiyat endeksi üzerindeki etkisinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Faiz oranındaki %1 artış tüketici fiyat endeksini %0.07 oranında azaltmaktadır. Toplam yurtiçi kredilerdeki %1 artış tüketici fiyat endeksini %0.83 oranında artırmaktadır. Reel döviz kurundaki %1 artış tüketici fiyat endeksini %1.37 oranında artırmaktadır. KKBG’nin %1 artması tüketici fiyat endeksini %0.68 oranında artırmaktadır. IMF kukla değişkeni modelde anlamlı bulunmuştur. Açıklayıcı değişkenlerin tüketici fiyat endeksi üzerindeki katsayılar beklentilerle uyumlu biçimde tahmin edilmiştir.

Şekil 2: Model-II Cusum ve Cusum-Squares Testleri

6. Sonuç

Türkiye’de IMF istikrar politikalarının 1987-2023 dönemindeki ekonomik büyüme ve fiyat istikrarı üzerindeki etkilerinin analiz edildiği bu çalışmada, faiz oranı, toplam yurtiçi krediler, KKBG ve reel döviz kuru değişkenlerinin etkileri

tahmin edilmiştir. Bu değişkenlerin ekonomik büyüme ve tüketici fiyat endeksi üzerindeki etkileri tahmin edilmiştir. IMF istikrar politikalarının genel özellikleri düşünüldüğünde, faiz oranlarının yükseltilmesi, kamu harcamalarının azaltılması, yerli paranın devalüe edilmesi, yurtiçi kredilerin sınırlandırılması gibi önlemler başta gelmektedir. Türkiye’de 1987-2023 döneminde bu değişkenlerin fiyat istikrarını ve ekonomik büyümeyi etkileme yönü beklentilerle uyumlu biçimde gerçekleşirken, enflasyon kısır döngüsü aşılama engel olarak ekonomiyi etkilemeye devam etmektedir. Yapısal reformlar ile desteklenmeyen ve popülist politika eğilimlerini artıran çeşitli uygulamalar IMF istikrar politikalarının nihai başarısını olumsuz yönde etkilemektedir.

Ortodoks iktisadi politikaların baskın rol oynadığı IMF tabanlı istikrar paketlerinde pek çok gelişmekte olan ülke için benzer reçeteler öngörülmektedir. IMF istikrar politikalarının uygulanmasında kısa dönemde ekonomiyi daraltıcı etkilerin ortaya çıkması nedeniyle IMF’nin ekonomik istikrarı arzulayan tüm ekonomilere benzer politikaları dayatması oldukça tartışılan bir konu haline gelmiştir. Bu durumda her ülkenin kendine özgü dinamiklerinin bulunması, ülkeye uygun istikrar programlarının tasarlanmasını gerektirmektedir. Nitekim düşük kişi başına gelire sahip ülkelerle sıkça ilişkilendirilen ekonomik özellikler (ödemeler dengesi sorunlarının dinamikleri vs.) düşünülecek olursa, bu özellikler daha gelişmiş ülkelerinkinden farklı özelliklere sahiptir. Bu nedenle her ülkenin ayrı veri setinin olduğu makro dinamiklerin ampirik olarak incelenmesi iktisadi literatüre katkı sunacaktır.

Belirtildiği üzere, IMF istikrar politikaları bu yönüyle literatürün tartışma odağında yer alırken, tartışmalar bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Bu çalışma IMF istikrar politikalarının hedef gösterge olarak takip ettiği ve önerdiği makro dinamiklere ilişkin etkileri ampirik olarak analiz etmektedir. IMF istikrar politikalarını analiz eden literatürün büyük bölümü teorik tartışmalar ve değerlendirmeler

AKSÖZ YILMAZ, H., GÜRLER, O. ve ÖZDEMİR, A. “Türkiye’de IMF İstikrar Politikalarının Etkileri: 1987-2023 Dönemine İlişkin Ampirik İnceleme”

bağlamında konuyu ele almıştır. IMF istikrar politikalarını ele alan ampirik çalışmaların sayıca az oluşu dikkat çekmektedir. Bu çalışmanın IMF politikalarının analiz edilmesinde ampirik bir modelden faydalanması yönüyle literatüre özgün katkı sunması beklenmektedir. Çalışmanın en önemli kısıtlarından olan veri erişimi nedeniyle çalışmanın kapsamı Türkiye’nin 1987-2023 yılları ile sınırlandırılmıştır. Çalışma kapsamının çeşitli veri engellerinin aşılması ile analiz kapsamının genişletilmesi çalışma bulgularının farklılaşması beklenmektedir. Bu çalışmanın ilerleyen aşamalarında gelişmekte olan ülkeler üzerinde IMF istikrar politikalarının etkilerini ampirik yöntemler ile alınması ve Türkiye’den elde edilen bulgular ile karşılaştırılması düşünülmektedir.

Türkiye’de 2018 yılından sonra hız kazanan tüketici fiyatlarındaki artış, çeşitli ekonomi uzmanlarına IMF-Türkiye görüşmelerini başlatabileceğini düşündürmektedir. Bu perspektiften ele alındığında, geçmiş döneme ilişkin faiz oranı, tüketici kredileri, KKBG ve reel döviz kuru gibi önemli değişkenlerin tüketici fiyat endeksi ve büyüme üzerindeki etkileri ortaya konulması yönüyle politika yapıcılara bakış açısı sunması beklenmektedir.

Kaynakça

- Akalın, G. ve Uçak, A. (2014). IMF Politikaları Üzerine Bir Kritik. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 22(1), 27-36.
- Alexander, S. S. (1952). Effects of a Devaluation on a Trade Balance. IMF Staff Papers, Retrieved from <https://doi.org/10.5089/9781451949391.024.A003>
- Alam, I. ve R. Quazi (2003). Determinants of Capital Flight: an econometric case study of Bangladesh, International Review of Applied Economics, 17(1), 85-103.
- Alptekin, V. (2009). IMF İstikrar Politikalarının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri (1980-2004), Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 9(17), 468-490.

Bahçeci, S. (1997), Ortodoks ve Heterodoks İstikrar Programları: Seçilmiş Ülke Örnekleri ve 1994 Türkiye Deneyimi, Devlet Planlama Teşkilatı Ekonomik Modeller ve Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.

Bahmani-Oskooee, M. ve Goswami, G. G. (2003). Smuggling and the Black Market Premium. Scientific Journal of Administrative Development, 1, 95-111

Bahmani-Oskooee, M., ve Fariditavana, H. (2015). Nonlinear ARDL Approach, Asymmetric Effects and The J-curve, Journal of Economic Studies, 42(3), 519-530.

Bayraktutan, Y., ve Özkaya, M. H. (2002). IMF İstikrar Politikalarının Doğu Asya’da Ekonomik Performans Sonuçları, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (3), 1-18.

BDDK

(2024)<https://www.bddk.org.tr/bultenaylik>, Çevrimiçi Erişim, 24.03.2024.

Beckerman, P. (1992). Recent “Heterodox” Stabilization Experience: Argentina, Israel and Brazil, 1985–9, 9, 152-181, Palgrave Macmillan.

Crockett, A. (1981). *Stabilization Policies in Developing Countries: Some Policy Considerations*. IMF Staff Papers, <https://doi.org/10.5089/9781451956573.024.A002>.

Doğan, S., ve Özekicioğlu, H. (2005). Güney Kore ve Türkiye’de Uygulanan IMF Politikaları. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(1), 147-176.

Donovan, Donald J. (1981). *Real Responses Associated with Exchange Rate Action in Selected Upper Credit Tranche Stabilization Programs*, IMF Staff Papers, December ,698-727.

AKSÖZ YILMAZ, H., GÜRLER, O. ve ÖZDEMİR, A. “Türkiye’de IMF İstikrar Politikalarının Etkileri: 1987-2023 Dönemine İlişkin Ampirik İnceleme”

- Doroodian, K. (1994). IMF Stabilization Policies in Developing Countries: A Disaggregated Quantitative Analysis, *International Economic Journal*, 8(4), 41-55. <https://doi.org/10.1080/10168739400000044>
- Edwards, S. (1983). The Short Run Relation between Inflation and Growth in Latin America: A Comment, *American Economic Review*, 447-482.
- Enders, W. (2015). *Applied Econometric Time Series*. Wiley, United State of America.
- Erdinç, Z. (2015). Uluslararası Para Fonu - Türkiye İlişkilerinin Gelişimi 19. Stand-By Anlaşması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (18).
- Engle, R. ve C. Granger. (1987). Cointegration and Error Correction: Representation, Estimation and Testing, *Econometrica*, 55, 25-76.
- Eroğlu, N., ve Eroğlu, İ. (2009). IMF-Türkiye ilişkileri ve 20. Stand-By Müzakereleri Üzerine bir Değerlendirme, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2009(2), 124-146.
- Fry, M. J. (1982). Models of Financially Repressed Developing Economies, *World Development*, 10(9), 731-750, [https://doi.org/10.1016/0305-750X\(82\)90026-2](https://doi.org/10.1016/0305-750X(82)90026-2).
- Gonzales, O. C. (2007). Ownership and Conditionally in IMF-supported programs: Back to Per Jacobsson’s time, *The Review of International Organisation*, 2(4), 329-343.
- Gujarati, D.N. ve Porter, D.C. (2009). *Basic Econometrics*, McGraw-Hill/Irwin, New York.
- Hafer, R.W. ve Jansen, D.W. (1991). The Demand for Money in the US : Evidence from Cointegration Test. *Journal of Money Credit and Banking*, 23(2), 155-168.
- IMF. IFS, <https://data.imf.org/?sk=4c514d48-b6ba-49ed-8ab9-52b0c1a0179b&sid=1390030341854>
- IMF, CPI, <https://data.imf.org/?sk=4FFB52B23653409AB471D47B46D904B5&sid=1485878855236>
- İnan, M. (2019). IMF İstikrar Politikaları ve Stand-By Anlaşmalarını Gerekli Kılan Nedenler Açısından Türkiye IMF İlişkileri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 591-640.
- Johansen, S. ve Juselius, K. (1990). Maximum Likelihood Estimation and Inference on Cointegration with Application to the Demand for Money. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52, 169-210.
- Johansen, S. (1988). Statistical Analysis of Cointegration Vectors. *Journal of Economic Dynamic and Control*, 12, 231-254.
- Johansen, S. (1995). *Likelihood-Based Inference in Cointegrated Vector Autoregressive Models*. Oxford University Press.
- Karabıyık, İ., ve Uçar, M. (2010). Türkiye’de 1980 sonrası uygulanan IMF destekli istikrar programlarının ekonomik açıdan değerlendirilmesi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5(2), 37-58.
- Karluk, R. (1997). *Türkiye Ekonomisi: Tarihsel Gelişim, Yapısal ve Sosyal Değişim*, 5.bs., Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Kelly, M. (1999). The Socioeconomic Impacts of Structural Adjustment, *International Studies Quarterly*, 43(3), 533-52.
- Kepenek, Y. ve Yentürk, N. (2000). *Türkiye Ekonomisi*, 11.bs., Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kennedy, P. (1992). *A Guide to Econometrics*. UK, Blackwell.

AKSÖZ YILMAZ, H., GÜRLER, O. ve ÖZDEMİR, A. “Türkiye’de IMF İstikrar Politikalarının Etkileri: 1987-2023 Dönemine İlişkin Ampirik İnceleme”

- Khan, M. S. ve Knight, M. D. (1981). *Stabilization Programs in Developing Countries: A Formal Framework*, IMF Staff Papers, 1-53.
- Leiderman, L. (1984). On the Monetary-Macro Dynamics of Colombia and Mexico, *Journal of Development Economics*, 14, 183–201.
- Memiş, H. (2005). Türkiye’de uygulanan Uluslararası Para Fonu (IMF) *Destekli İstikrar Programlarının Tarım Sektörüne Etkileri*, Yayınlanmış Doktora Tezi.
- Miller, S. M. (1991). Money Dynamics: An Application of Cointegration and Error-Correction Modeling. *Journal of Money, Credit and Banking*, 23, 1-139.
- Narayan, P. N. (2005). The Saving and Investment Nexus for China: Evidence From Cointegration Tests, *Applied Economics*, 37(17), 1979-1990, DOI: 10.1080/00036840500278103
- Nashashibi, K. (1980). *A Supply Framework for Exchange Reform in Developing Countries: The Experience of Sudan*, *Staff Papers*, 27, 24-79.
- Pesaran, M. H. ve Pesaran, B. (1997), Working with Microfit 4.0: Interactive Econometric Analysis, <http://www.oup.com/OxfordUniversityPress>.
- Pesaran, M. H., Shin, Y. ve Smith, R. J. (2001). Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships, *Journal of Applied Econometrics*, 16 (3), 289-326.
- Raymond, W. ve Goldsmith (1969). *Financial Structure and Development*, Yale University Press.
- Sancar, C. (2010). Finansal Serbestleşme Sonrasında Latin Amerika, Meksika, Güneydoğu Asya ve Türkiye’de Yaşanan Krizler, Nedenleri ve Uygulanan IMF Tipi İstikrar Programlarının Sonuçları. Nobel Yayıncılık.
- Thomas, R.L. (1997). *Modern Econometrics an Introduction*. Addison Wesley Longman.
- Topallı, N. (2006). Kriz Sonrası Uygulanan IMF Tipi İstikrar Programları ve Ekonomik Etkileri: Güneydoğu Asya ve Türkiye Örneği. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2006(2), 143-156.
- Üçgöz, S. (2005). IMF İstikrar Programları ve Ekonomik Etkileri: Latin Amerika ve Türkiye Uygulamalarının Karşılaştırılması, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Vreeland, J. R. (2006). IMF Program Compliance: Aggregate Index versus Policy Specific Research Strategies, *The Review of International Organisation*, 1(4), 359-378.
- Yılancı, V. ve Özcan, B. (2010), Yapısal Kırımlar Altında Türkiye için Savunma Harcamaları ile GSMH Arasındaki İlişkinin Analizi, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 21-33.